

ЕЛИЦА МАНЕВА
Филозофски факултет
Скопје

УДК 929:902-051

**АЛЕКСАНДРИНА ЦЕРМАНОВИЌ-КУЗМАНОВИЌ
1928 – 2001**

Професорката на Одделението за архелогичка при Филозофскиот факултет од Белград Александрина Цермановиќ-Кузмановиќ, менторка на мојата дипломска и магистерска работа ја познавав со децении. Најнапред, кај неа (како и кај професорот Милутин Гарашанин) ги слушав и впивав обемните циклуси од по осум семестри од областа на класичната архелогичка. Одмерено, континуирано, со огромен број на информации течеа нејзините часови за цивилизациите на Елада, Етрурија, Рим и Медитеранскиот свет. Храмови, богови, херои, скулптура, сликарство, војска, оружје, накит, керамика, стакло,... погребни форми, обичаи, митологија, религија,... и вежбите на коишто сите сетила беа активни, каде однекаде надеж ќе го чуевте своето име, а потоа и сопствениот глас како ревносно ги објаснува атрибутите на некое божество или митски јунак.

Авторитативна, белокоса, чиниш попримила црти од антички портрет од најфин мермер, нè едуцираше со божемна строгост од која сепак зрачеше нескриена топлина и емотивност.

Сега ми станува јасно зошто нејзините ученици имаат усет во проучувањето на фунерарната архелогичка, за хтонското, за финесите во разоткривањето на мистериозноста на исчезнатите цивилизации, за култовите, митологијата и верувањата на древните народи, но и за егзактното проникнување во конкретните проблеми на недвижните и особено на движните археолошки наоди.

Велат дека и таа, многу нешта од тие афинитети ги продлабочила следена од будното око на нејзиниот професор - култниот Милоје Васиќ, чија школа - „васиќевци“ се препознава и денес во белградскиот археолошки круг.

Докторската дисертација на професорката Александрина Цермановиќ-Кузмановиќ под наслов „Трачкиот коњаник во културата на балканските народи“ авангардно го обележа патот на една нова археолошка мисла во којашто има и етно-призвучи и „копање“ во два смера на времето; од минатото кој сегашноста и обратно.

Енциклопедискиот „Речник на грчката и римската митологија“ е најубавиот и најграндиозниот плод на исклучителната научничка спрега со харизматичниот и искричав професор Драгослав Срејовиќ. Во овој вдахновен двоец таа свесно заземаше позадскриено место, но секому беше јасно дека таа беше стожерот на сигурноста и истрајувањето во проектите.

Зад неа стојат уште стотици енциклопедиски единици, на десетици монографии, студии, анализи и трудови печатени во списанијата на балканските и европските земји. Во многу од нив е расправано и за проблеми од археологијата на Македонија почнувајќи од оној на симболиката на златните „сандали“ во Требенишката култура, преку спомениците на трачкиот херос и другите антички култови, па сè до коментарите за движниот археолошки материјал (керамика, стакло итн.) од римскиот период.

За време на моите постдипломски студии соработката со професорката Цермановиќ стана мошне интензивна. Лични контакти, консултации, преписка, телефонски разговори, посета на нејзиниот дом, дискусии за темата, стручната литература, но и за секојдневните проблеми во работата и животот. Тогаш во неа го осознав и човекот и мајката и жената, тогаш ја доживеав онаа прекрасна личност што пријателите ја именуваа како Саша, а која беше само прекриена со фината академска патина.

Да се биде чесен кон професијата, кон соработниците, кон семејството, кон себе и да се негува сето тоа без помпа, со искреност, љубов и со многу, многу работа – тоа беа геслата кон кои се придржуваше и на кои нè подучуваше.

Археолошкиот центар што таа го оформи на Одделението за археологија при Филозофскиот факултет беше кулното собиралиште на студентите и пошироко на археолозите од белградската школа. Таа беше душата на оваа неформална археолошка работилница. До последните денови таа доаѓаше да помогне, да охрабри, усмери, да поразговара со сите што имаа одделни професионални дилеми. Сите ги знаевме деновите кога таа беше таму, а по средбите со неа си заминувавме со лесен чекор, растеретени од недоумиците што не мачеле пред тоа.

Со текот на времето животот нè однесе на разни страни. Но, како по некаков премолчан договор често се слушавме, особено кога ќе се случеше нешто исклучително, а со такви нешта изобилуваа последните години. Се слушавме секако и за време на поважните празници. Во тие прилики макар и со неколку збора си дававме на знаење дека само го продолжуваме разговорот којшто како да сме го воделе малку пред тоа.

Без церемонијал, скромно, според сопствената желба, нејзината урна почива на семејните гробишта, во Јагодина, покрај нејзиниот сопруг.

Нејзиниот дух пак, всаден во сите нас, нејзините ученици и следбеници е жив. Тој во многу нешта нè води и натаму, не инспирира во работата и животот и останува да живее, како и нејзиното дело.